

SANCTI
THOMÆ AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI

OPERA OMNIA

IUSSU IMPENSAQUE

LEONIS XIII. P. M.
EDITA

TOMUS QUARTUS

PARS PRIMA SUMMÆ THEOLOGIÆ
A QUÆSTIONE I AD QUÆSTIONEM XLIX

AD CODICES MANUSCRIPTOS VATICANOS EXACTA

CUM COMMENTARIIS
THOMÆ DE VIO CAJETANI ORDINIS PRÆDICATORUM
S. R. E. CARDINALIS

CURA ET STUDIO
FRATRUM EJUSDEM ORDINIS

ROMÆ
EX TYPOGRAPHIA POLYGLOTTA
S. C. DE PROPAGANDA FIDE

MDCCCLXXXVIII

**Sancti Thomæ Aquinatis
Ordinis Prædicatorum**

OPERA OMNIA

**cum commentariis
Cardinalis Cajetani**

BEATÆ MARIÆ VIRGINI
FATIMANIENSI

QUÆ IN HIS ULTIMIS TEMPORIBUS
OMNIA CONCURRERE AGIT
AD TRIUMPHUM
CORDIS EJUS DOLORIS IMMACULATÆQUE
ET AD REGNUM FILII EJUS DIVINI
EDITORES
IN SIGNUM GRATI ANIMI
ET FILIALIS OBEDIENTIÆ
LIBENTISSIME DEDICANT

© Editions *Schola Sapientiae*, 2023

Les textes de l'édition Léonine étant libres de droit,
chacun peut librement copier les pages,
pourvu qu'elles participent à la formation en science logique,
et encourage le développement de cette science.

Numéro :	Hors-série n°LEO-1 de la revue des <i>Cahiers scolastiques</i>
ISSN :	2681-6954
Dépôt légal :	février 2023
Edition :	Schola Sapientiae Lierne, 36230 Tranzault, France www.scholasapientiae.fr
Impression :	Pumbo.fr (Pays-Bas)
Directeur de la publication :	Mathieu Brulair

PRIMA PARS SUMMÆ THEOLOGIÆ

ANGELICI DOCTORIS
SANCTI THOMÆ AQUINATIS
ORDINIS PRÆDICATORUM

CUM COMMENTARIIS
THOMÆ DE VIO CAJETANI
EJUSDEM ORDINIS
S. R. E. CARDINALIS

PROLOGUS.

uia catholicæ veritatis doctor non solum pro-
vectos debet instruere, sed ad eum pertinet
etiam incipientes erudire, secundum illud Apo-
stoli I *ad Corinth.* III: *tanquam parvulis in Christo, lac
vobis potum dedi, non escam*; propositum nostræ in-
tentionis in hoc opere est, ea quæ ad Christianam reli-
gionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod
congruit ad eruditionem incipientium.

Consideravimus namque hujus doctrinæ novitios, in
his quæ a diversis conscripta sunt, plurimum impediri:
partim quidem propter multiplicationem inutilium

quæstionum, articulorum et argumentorum; partim
etiam quia ea quæ sunt necessaria talibus ad scien-
dum, non traduntur secundum ordinem disciplinæ,
sed secundum quod requirebat librorum expositio, vel
secundum quod se præbebat occasio disputandi; par-
tim quidem quia eorundem frequens repetitio et fasti-
dium et confusionem generabat in animis auditorum.

Hæc igitur et alia hujusmodi evitare studentes, ten-
tabimus, cum confidentia divini auxilii, ea quæ ad sa-
cram doctrinam pertinent, breviter ac dilucide prose-
qui, secundum quod materia patietur.

Commentaria Cardinalis Cajetani

Intentio divi Thomæ in hoc Proœmio, manifestata et ex
parte officii doctoris et ex parte novitiorum, adversari vi-
detur prima fronte intentioni meæ, dum textus novitiis
constructus, a me doctorum subtilitatibus replendus credi-
tur. Verum si Auctoris rationes hic redditas diligentius di-
scusserimus, aberrasse meum propositum non videbitur.
Novitiis namque opus hoc convenire dicitur, non ratione fa-
cilitatis, aut superficialis aut epilogalis aut introductorii trac-
tatus; sed ratione sectarum superfluitatum, omissæ repeti-
tionis, et pulcherrimi ordinis ab ipso inventi; ut enim in pro-
cessu apparet, omnes theologales difficultates, et ex pro-
priis, hic distincte tractantur. Et quoniam quandoque minus
perspicaces ac impares opus hoc sortitur interpretes, multo-
que habuit impugnatores, et sectatores multo plures pare-

ret si perspicuum fieret; necessarium fore duxi profecturis
in theologia exponere opus hoc; et non majora, sed poste-
riora, et modernis minus nota apponere, juxta mei vires in-
genii; id omnes monens, ut dictorum tantum rationes vi-
deant atque examinent, et sic acquiescant vel refutent. Non
enim tanti sum nec sic arrogans, ut meam proponam aucto-
ritatem: sed eatenus dico hic et ubique, quatenus reddita
ratio testatur. Propterea, ubi defecero, correctori ut adjutori
gratias ago. Verba quoque *erroris, falsitatis, deceptionis,
ignorantiæ*, et aliorum hujusmodi, non contra personas, sed
contra opiniones, et hoc etiam quatenus minus solidæ sunt
vel apparent, interpretanda esse volo: quoniam personis
nullo pacto, opinionibus vero non nisi ut dissonant, adversa-
ri intendo.

QUÆSTIO PRIMA.

DE SACRA DOCTRINA, QUALIS SIT, ET AD QUÆ SE EXTENDAT.

IN DECEM ARTICULOS DIVISA

Et ut intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primo investigare de ipsa sacra doctrina, qualis sit, et ad quæ se extendat.

Circa quæ quærenda sunt decem.

Primo: de necessitate hujus doctrinæ.

Secundo: utrum sit scientia.

Tertio: utrum sit una vel plures.

Quarto: utrum sit speculativa vel practica.

Quinto: de comparatione ejus ad alias scientias.

Sexto: utrum sit sapientia.

Septimo: quid sit subjectum ejus.

Octavo: utrum sit argumentativa.

Nono: utrum uti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus.

Decimo: utrum Scriptura Sacra hujus doctrinæ sit secundum plures sensus exponenda.

ARTICULUS PRIMUS.

UTRUM SIT NECESSARIUM, PRÆTER PHILOSOPHICAS DISCIPLINAS, ALIAM DOCTRINAM HABERI.

Illa IIæ, qu. II, art. 3 et 4; I Sent., Prol., art. 1; I Cont. Gent., cap. IV, V; De Veritate, qu. XIV, art. 10.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium, præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi. Ad ea enim quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundum illud *Eccli. III: altiora te ne quæsieris*. Sed ea quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in philosophicis disciplinis. Superfluum igitur videtur, præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

2. PRÆTEREA, doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi verum, quod cum ente convertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in philosophicis disciplinis, et etiam de Deo: unde quædam pars philosophiæ dicitur *theologia*, sive scientia divina, ut patet per Philosophum in VI *Metaphys.* Non fuit igitur necessarium, præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

SED CONTRA est quod dicitur II *ad Tim. III: omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad justitiam*. Scriptura autem divinitus inspirata non pertinet ad philosophicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inventæ. Utile igitur est, præter philosophicas disciplinas, esse aliam scientiam divinitus inspiratam.

RESPONDEO DICENDUM quod necessarium fuit ad humanam salutem, esse doctrinam quandam secundum revelationem divinam, præter philosophicas disciplinas, quæ ratione humana investigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum sicut ad quendam finem qui comprehensionem rationis excedit, secundum illud *Isaiæ LXIV: oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te*. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones et actiones debent ordinare in finem. Unde necessarium

fuit homini ad salutem, quod ei nota fierent quædam per revelationem divinam, quæ rationem humanam excedunt.

Ad ea etiam quæ de Deo ratione humana investigari possunt, necessarium fuit hominem instrui revelatione divina. Quia veritas de Deo, per rationem investigata, a paucis, et per longum tempus, et cum admixtione multorum errorum, homini proveniret, a cujus tamen veritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Ut igitur salus hominibus et convenientius et certius proveniat, necessarium fuit quod de divinis per divinam revelationem instruantur.

Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationem investigantur, sacram doctrinam per revelationem haberi.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, licet ea quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamen, a Deo revelata, suscipienda per fidem. Unde et ibidem subditur: *plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi*. Et in hujusmodi sacra doctrina consistit.

AD SECUNDUM dicendum quod diversa ratio cognoscibilis diversitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat astrologus et naturalis, puta quod terra est rotunda, sed astrologus per medium mathematicum, idest a materia abstractum; naturalis autem per medium circa materiam consideratum. Unde nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus philosophicæ disciplinæ tractant secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, et aliam scientiam tractare secundum quod cognoscuntur lumine divinæ revelationis. Unde theologia quæ ad sacram doctrinam pertinet, differt secundum genus ab illa theologia quæ pars philosophiæ ponitur.

Commentaria Cardinalis Cajetani

In titulo hujus primi articuli, tres terminos nota. Primo ly *necessarium*. Dupliciter enim sumitur V *Metaphys.*: simpliciter, et ad finem. Hic sumitur secundo modo. – Secundo ly *physicas disciplinas*. Dupliciter namque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est: *objective*, et sic est una pars scientiæ, distincta, VI *Metaphys.*, contra mathematicam et metaphysicam; et *effective*, quia secundum se nata est esse a principio naturali scientiarum, idest lumine intellectus agentis. Et sic distinguitur *physicum* contra *supernaturale*. Et hoc modo sumitur in proposito, ubi physiciæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. – Tertio ly *aliam doctrinam*. Non dicit *scientiam*, *opinionem* aut *fidem*: quod bene notandum esse, in dubitando apparebit.

II. In corpore sunt duæ conclusiones responsivæ quæsito affirmative. *Prima* est: Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per revelationem acceptam de multis quæ humanam rationem excedunt. – *Secunda* est: Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per revelationem de his quæ de Deo etiam naturali ratione investigari possunt.

III. Antequam probentur conclusiones, ad evidentiam distinctionis et sufficientiæ conclusionum, nota duas distinctiones. *Prima* est ex I *Contra Gentiles*, cap. III. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliter: quædam demonstrabilia; quædam non nisi per revelationem cognoscibilia. Ista sunt Trinitas Personarum, beatitudo nobis promissa, Incarnationis et Redemptionis mysteria: illa vero sunt, Deum esse unum, immortalem, etc. Ratione revelabilium tantum, posita est prima conclusio: ratione vero demonstrabilium, posita est secunda. – *Altera* distinctio est ex V *Metaphys.* Necessarium ad finem dupliciter: *ad esse*, et *ad bene esse*. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo: in secunda, secundo modo.

IV. His præhabitis, probatur prima conclusio ex littera. Ordinatur ad Deum ut finem ignotum ratione naturali, consequendum tamen propria intentione et actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat et operationes in illum dirigat: homo est hujusmodi: ergo. – Probatur minor ex LXIV cap. *Isaiæ*.

V. Circa hanc conclusionem dubium statim occurrit, quid intelligatur hic nomine *sacræ doctrinæ* seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides, sequuntur duo inconvenientia. Primum est, quod idem bis quæreretur: nam in II^a II^æ, qu. II, art. 3, quæretur an credere aliquid supernaturale sit necessarium ad salutem. Secundum est, quod æquivoce sumitur sacra doctrina in hoc et in sequentibus articulis: nam constat quod in eis non sumitur pro fide. – Si theologia, sequeretur quod fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet: quia in littera dicitur quod illa doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas vero consequentis et ex se patet, et ex ratione in littera assignata convincitur: quia scilicet homo potest intentiones et actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

VI. Ad hoc dicendum est quod sacra doctrina neque sumitur pro fide, ut distinguitur contra theologiam; neque pro theologia, ut distinguitur contra fidem: sed sumitur pro cognitione a Deo revelata, sive formaliter sive virtualiter, ut habet rationem disciplinæ et doctrinæ, abstrahendo a ratione credendi et sciendi. Cognitionis enim quæ egemus ad salutem, prout a Deo docente in homine suscipitur, doctrina est et disciplina, juxta illud *Joan.* VI: *Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me*. Et de hac dicitur in conclusione hac, quod est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio hujusmodi, ut disciplina est revelata, abstrahit a ratione credendi et sciendi; et a ratione revelati formaliter, idest in seipso, et virtualiter, idest in suis principiis: ideo hoc in loco, ubi de doctrina revelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinate descendere.

Et sic aliud formaliter quæritur hic, et aliud quæretur inferius in II^a II^æ: quia hic de doctrina, ibi de *credere*. Et univoce sumitur hic sacra doctrina et in sequenti articulo. Nec sequitur quod theologia ut distinguitur contra fidem, sit necessaria; sed quod theologia ut

abstrahit a fide et scientia, sit necessaria ad salutem; quod constat esse verum, propter rationem in littera assignatam. Nec valet: *fides sufficit: ergo theologia non requiritur*: tum quoniam in fide clauditur theologia, ut hic sumitur, sicut animal in homine; tum quoniam scientia hæc, apud Augustinum XIV *de Trinitate*, non solum nutrit, defendit et roborat fidem, sed gignit eandem. Et vere sic est ex parte credibilium. Fides enim, licet sit a Deo infundente inclinationem ad credendum, est tamen *ex auditu per verbum Christi* quoad credibilia, ut *ad Rom.* X habetur, in littera et a s. Thoma. Et sic theologia clauditur in fide, ut gignens eam. Et si inferatur: *ergo quilibet fidelis adultus explicite credens etc. est theologus*: dicendum est quod non simpliciter; sed particeps est theologiae secundum quid etc., scilicet secundum principia etc.

VII. Circa hanc partem, est advertendum quod Scotus, in I qu. Prologi Primi *Sententiarum*, nec a conclusione nec a ratione discordat: sed a causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus quod ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: et propterea, quantumcumque perfecte nota esset nobis natura nostræ animæ quoad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione qua ordinatur in talem finem; quia extra naturalium latitudinem est tam finis quam illa animæ ratio. Ipse vero tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamvis supernaturaliter adipiscendum. Et tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto, sub illa propria et speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

VIII. Quod autem finis ille sit naturalis, probat tripliciter. *Primo* auctoritate Augustini (in libro *de Prædestinatione Sanctorum*): *Proinde posse habere fidem, sicut posse habere caritatem, naturæ est hominum; habere autem gratiæ est fidelium*. – *Secundo* ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem: ergo est ei naturalis. – *Tertio* ex ratione naturalitatis. Potentia, comparata ad actum, aut est naturalis, aut violenta, aut neutra; nec est ibi aliqua supernaturalitas: ergo intellectus, seu anima, naturaliter ordinatur ad visionem Dei, seu fruitionem. Antecedens quoad partem affirmativam, declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actum, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis; si secundo, violenta; si tertio, neutra. Quoad partem vero negativam, declaratur. Differentia naturalitatis a supernaturalitate attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter vel supernaturaliter impressum in talem potentiam: igitur comparando potentiam ad actum, nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur ex eo quod anima inclinatur in omnem suam, et præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, etc.

IX. Ad evidentiam hujus difficultatis, scito quod apud nos potentia aut est naturalis, aut violenta, aut *obedientialis*: et hoc tam in comparatione ad actum quam ad agens: nec aliqua est in rerum natura potentia neutra, omissis artificialibus, ut in quæstione *de Potentia Neutra* juxta hunc articulum, dicitur. Vocatur autem *potentia obedientialis*, aptitudo rei ad hoc ut in ea fiat quidquid faciendum ordinaverit Deus. Et secundum talem potentiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam, et finem supernaturalem, et alia hujusmodi.

X. Unde ad *primum* Scoti dicitur, quod Augustinus non dixit quod posse habere fidem sit *naturale* homini, sed quod sit *naturæ* hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, et aliud esse naturalem: primum enim significat *subjectum* potentiæ, secundum autem *modum* potentiæ. Et ideo primum est verum in proposito: secundum vero falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem et caritatem, est in natura hominum, quia intellectiva est: non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. – Ad *secundum*, negatur antecedens. – Ad *tertium* vero, negatur assumptum, et quoad tertium membrum partis affirmativæ, et quoad partem negativam. Supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potentiam ad actum: quoniam sunt quidam actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernatura-

les, ut gratia, gloria, et alia hujusmodi, ut in alia quæstione patebit.

XI. Secunda autem conclusio probatur. Disciplina qua communis, citius et tutius pervenitur ab hominibus ad cognitionem divinorum demonstrabilium, est homini necessaria: disciplina revelata est hujusmodi: ergo. – Omnia patent in littera; et diffusius in I *Contra Gent.*, cap. IV.

XII. In responsione ad secundum, adverte quod argumentum erat hoc: Omne ens est scibile per physicas disciplinas; ergo non restat aliquid scibile per doctrinam revelatam; et consequenter non est necessaria. – Consequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi verum, quod cum ente convertitur. Antecedens vero patet VI *Metaphys.* et inductive.

Ad hoc autem dupliciter responderi potest, secundum quod antecedens dupliciter distingui potest. *Primo* sic. Omne ens, secundum omnia quæ sunt cognoscibilia; vel non secundum omnia, sed abstrahibilia tantum a sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. – *Secundo* sic. Omne ens omni modo; vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. – Quamvis autem utramque responsionem argumentum recipiat, placuit tamen Auctori secundam responsionem adhibere, non primam explicite: tum ut ex propriis hujus articuli, lumine scilicet divinæ revelationis, oppositas difficultates solveret; tum quia prima responsio jam in corpore articuli, in prima conclusione, habebatur.

XIII. Veruntamen Scotus, in Primo, qu. I Prologi, in solutione secundi argumenti pro philosophis, hanc responsionem reprehendit: eo quod secundum eam non salvatur necessitas theologiæ, quam argumentum infringere intendebat. – Probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam et alias

scientias cognosci, quamvis alio modo; sicut per astrologiam et physicam scitur quod terra est rotunda. Ergo non salvatur necessitas, sed *distinctio* theologiæ ab aliis. Tenet consequentia, ex proportionalitate a te assignata: quoniam ex quo illa conclusio *terra est rotunda*, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius, quoad sciendam conclusionem, quamvis sit distincta.

XIV. Ad hoc respondetur, quod diversitatem modi sciendi diversitas objecti formaliter sumpti, seu rationis formalis objecti, comitatur (compatiendo tamen quandoque identitatem aliquo modo aliqujus conclusionis), si adæquata est ratio modo. Aut saltem comitatur diversitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est, ut inferius art. 3 patet. Unde eadem res, sub diversis rationibus cognoscendi acceptæ, diversitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea, dicendo quod est diversa ratio cognoscibilis, implicite insinuavit alietatem quoque cognoscibilium, quam jam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens: quoniam ex hac responsione, quamvis explicite non habeatur nisi diversitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diversitas cognoscibilium.

Ad exemplum autem de astrologia, licet dici posset quod exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus, tamen, exemplum sequendo, dicitur quod, sicut astrologia alio lumine quam physica in aliquam conclusionem coincidit, et non in omnes; sic theologia, alio lumine, et easdem veritates quas aliæ scientiæ, et alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic, quemadmodum astrologia, quamvis coincidat quoad materiam in aliquam conclusionem physicam, quia tamen alio lumine, et consequenter alias veritates considerat, est non solum diversa, sed necessaria scientia: sic et theologia est ab aliis diversa, et necessaria.

ARTICULUS SECUNDUS. UTRUM SACRA DOCTRINA SIT SCIENTIA.

IIa IIæ, qu. I, art. 5, ad 2; I *Sent.*, Prol., art. 3, quæ 2; *De Verit.*, qu. XIV, art. 9, ad 3; in *Bæt. De Trin.*, qu. II, art. 2.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod sacra doctrina non sit scientia. Omnis enim scientia procedit ex principiis per se notis. Sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui non sunt per se noti, cum non ab omnibus concedantur: *non enim omnium est fides*, ut dicitur II *Thessalon.* III. Non igitur sacra doctrina est scientia.

2. **PRÆTEREA**, scientia non est singularium. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahamæ, Isaac et Jacob, et similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit, XIV *de Trinitate*: *Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.* Hoc autem ad nullam scientiam pertinet nisi ad sacram doctrinam. Ergo sacra doctrina est scientia.

RESPONDEO DICENDUM sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est quod duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus, sicut arithmetica, geome-

tria, et hujusmodi. Quædam vero sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiæ: sicut perspectiva procedit ex principiis notificatis per geometriam, et musica ex principiis per arithmetica notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia: quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei et beatorum. Unde sicut musica credit principia tradita sibi ab arithmetico, ita doctrina sacra credit principia revelata sibi a Deo.

AD PRIMUM ergo dicendum quod principia cujuslibet scientiæ vel sunt nota per se, vel reducuntur ad notitiam superioris scientiæ. Et talia sunt principia sacræ doctrinæ, ut dictum est.

AD SECUNDUM dicendum quod singularia traduntur in sacra doctrina, non quia de eis principaliter tractetur: sed introducuntur tum in exemplum vitæ, sicut in scientiis moralibus; tum etiam ad declarandum auctoritatem virorum per quos ad nos revelatio divina processit, super quam fundatur sacra scriptura seu doctrina.

In titulo hujus secundi articuli, nota duos terminos: primo ly *scientia*; secundo ly *sacra doctrina*. Scientia enim sumitur hic proprie, ut est intellectualis virtus (VI *Ethic.*), et habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniam talia sunt subjecta qualia permittuntur a prædicatis, consequens est quod ly *sacra doctrina* sumatur hic pro doctrina revelata *ut est conclusionum*. Neque enim sumitur pro tota (quoniam stultum videtur quærere an tota cognitio, claudens in se principia et conclusiones, sit scientia, cum constet principiorum non esse scientiam): sed pro ipsa absolute, ut in primo articulo, adjuncto respectu ad conclusiones. Ita quod sensus quæstionis est: An sacra doctrina, quam probavimus necessariam, quoad conclusiones suas habeat rationem scientiæ; an non, sed opinionis, etc. Et sic idem omnino est subjectum quæstionis et conclusionis responsivæ: et quæstiones æquantur vere scitis, juxta doctrinam II *Poster.*

II. In corpore, proposita conclusione responsiva, tria facit: primo ponitur unica distinctio; secundo modificatur conclusio responsiva; tertio deducitur corollarium.

Distinctio est: Scientia duplex, *subalternans* et *subalternata*, ex I *Poster.* Differentia inter has est, quod subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata vero ex principiis notis, non per se, sed lumine superioris scientiæ: ut patet in arithmetica et musica, geometria et perspectiva.

III. Circa hanc distinctionem ac differentiam, vide quod ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assignata in littera: et propterea tanquam prima et essentialis differentia inter subalternantem et subalternatam suscipienda est: et ex his oportet omnes difficultates solvi, si doctrina vera est. Scito igitur quod de ratione scientiæ absolute, ut distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, idest in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessario. Et ex hoc sequitur quod nec scientia subalternans, nec subalternata, habet evidentiam conclusionum in seipsis; sed adjuncta habitu principiorum. Verum in hoc differunt, quod subalternantis conclusiones visibiles sunt ex et in principiis *immediate*, idest absque alio medio habitu: subalternatæ vero conclusiones visibiles sunt ex et in principiis per se notis *mediate*, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis et per se differentia inter subalternantem et subalternatam scientiam. Ceteræ autem conditiones sunt consequentes; aut sunt *talis* subalternæ, non subalternæ ut sic: puta quod una dicat *quia*, et altera *propter quid*; aut quod objectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc namque est conditio subalternationis quoad objectum: illa vero subalternationis quoad principia, gratia materiæ, ut infra patebit.

Essentiale ergo omni scientiæ proprie dictæ, idest discursivæ, est habere conclusiones visibiles, non in et ex se, sed in et ex alio. Et ex his deducuntur quinque. *Primo* quod omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem. Quoniam nonnisi ex illa continuatione evidentiam habet conclusionum; et ut dicitur I *Poster.*, *non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium*. Demonstratio enim est quæ continuat; non curando modo actu vel potentia. — *Secundo* quod scientia subalternata est scientia ex continuatione, seu continuabilitate, ad scientiam superiorem, eadem ratione. — *Tertio* quod per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. — *Quarto* quod scientia subalternans et subalternata non necessario opponuntur ex parte objecti, nec ex parte subjecti, sed potius ex parte conditionum medii: quia scilicet medium in subalternante immediate jungitur principiis per se notis, subalternatæ vero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. — *Quinto* quod subalternata et subalternans sunt compossibiles in eodem subjecto: quia non opponuntur ex parte subjecti. — Et ex his deducitur sextum, quod principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, et fide; ut in littera expresse dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, et in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ de eisdem. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione, ex qua

habet subalternata quod sit scientia: fides vero est eorum habitus per accidens, quia ratione subjecti in quo est, puta perspectivi non geometræ.

Est autem unum hic advertendum, quod in prima et essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est inevidentia in se, cum evidentia ex et in alio: secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius inevidentiæ in se. Sed primum horum est formale, et consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset salvari illa inevidentia cum visibilitate in alio, absque mediatione, nihil minus subalternaretur illi: quia, ut jam patet ex dictis, penes illum modum evidentiae est essentialis et per se differentia inter subalternantem et subalternatam. Et hinc sequitur quod non oportet principia subalternata ex formali ratione subalternationis habere *propter quid*: sed sat est esse illo modo propositiones inevidentes et visibiles.

IV. Conclusio modificata est: Sacra doctrina est scientia, subalternata scientiæ Dei et beatorum. — Probatur. Habitus acquisitus ex principiis notis lumine scientiæ Dei et beatorum, est scientia subalternata illi: sacra doctrina est hujusmodi: ergo.

V. Corollarium est: Sacra doctrina credit principia revelata sibi a Deo. — Probatur ex conditione subalterni artificis: musica credit principia tradita sibi ab arithmetico: ergo, etc.

VI. Circa hunc articulum, adverte conclusionem responsivam habere duas partes: scilicet et quod *theologia est scientia*; et quod est *subalternata scientiæ Dei*. Contra quidem primam partem multipliciter arguitur a Durando, Aureolo et Gregorio de Arimino, ut habes hic a Capeolo, ex conditionibus ipsius scire et demonstrationis assignatis I *Poster.* et VI *Ethic.* — Ex parte *objecti*. Quia scientia est de necessariis: ista est de contingentibus, puta Incarnatione, prædestinatione, glorificatione, etc. — Ex parte *principiorum*. Tum quia scientia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientiæ est superior habitu conclusionis. — Ex parte *certitudinis*. Tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est virtus intellectualis. Et si dicatur quod theologus scit se scire ex suppositione, scilicet si articuli fidei sunt veri: ergo, inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum, et non consequentium; et necessitatis consequentiæ, et non consequentis; et, breviter, illationum, non rerum. — Ex parte *modi*. Sacra doctrina, inquit Scotus, in III *Sent.*, dist. XXIV, qu. unica, non est tradita per discursum syllogisticum; sed omnibus æque assentimus, ita quod non uni propter aliud: ergo. Antecedens manifestatur. Quia licet arguatur I *ad Corinth.* cap. XV, et a doctoribus, nulla tamen major certitudo est probatæ quam probantis, aut probatæ et non probatæ sed simpliciter propositæ: quod in scientia non contingit. — Ex parte demum *subjecti*. Fides et scientia, apud te, non stant simul, inquit Scotus ibidem, et qu. III Prologi Primi: ergo.

VII. Contra secundam autem partem, seu minorem allatæ rationis, multipliciter arguitur, impugnando duo: *primo* diversitatem theologiæ nostræ a theologia Dei et beatorum; *secundo*, quod distinctio illa quæ est inter eas, qualiscumque sit, non est distinctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem et subalternatam.

Scotus igitur, in I *Sent.*, qu. III Prologi, dupliciter invehit contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi una formaliter: igitur nulla est subalternata. Antecedens patet: quia deitas non est nisi una ratio formalis. — Præterea, de eisdem veritatibus primo impossibile est esse subalternantem et subalternatam, quia ubi illa desinit, hæc incipit: istæ sunt de eisdem: ergo. — Hæc duo motiva simul ab Aureolo innuuntur sub alia forma, sic. Subjectum subalternatæ addit ad subjectum subalternantis: sed subjectum theologiæ nostræ non addit: ergo.

Contra secundum autem, Scotus ibidem, et in III ubi supra, dupliciter arguit. Scientia subalternata dependet a subalternante ut a causa: ista non dependet sic a scientia beatorum: ergo. Probatur minor. Causa scientiæ non est nisi objectum, potentia, subjectum, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. — Præterea, subalternata et subalternans sunt compossibiles in eodem subjecto: istæ non sunt compossibiles: ergo. Probatur minor. Quia sequere-

tur quod idem esset simul comprehensor et viator.

Demum contra idem arguit Durandus. Subalternans dicit *propter quid*, et subalternata *quia*: istæ non sic se habent: ergo. Probat minor. Quia theologalia non habent *propter quid*: et si habent, idem dicimus nos et beati; puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, etc.

VIII. Ad evidentiam hujus difficultatis, scito duo. *Primum* est, quod theologia nostra potest dupliciter considerari: uno modo *secundum se*; alio modo *ut in nobis viatoribus*. Si consideretur secundum se, sic procul dubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quoad evidentiam, cum ex ejus continuabilitate scientiæ rationem induat, dum procedit ex principiis secundum se notis lumine beato. Et contra hoc paucae aut nullæ rationes militant: quoniam primæ rationes infringunt theologiam nostram in nobis non esse scientiam; secundæ vero non esse subalternatam totaliter, non quoad aliquid. – Si autem consideretur ut in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et putatur quod etiam apud sanctum Thomam, sic accepta non sit scientia nisi æquivoce, ut alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundum quid, scilicet quoad evidentiam. Et si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio.

IX. Verum mihi videtur aliter esse interpretandum sanctum Thomam, quoad secundum præcipue punctum. Nam quoad primum punctum, scilicet quod theologia nostra, ut in nobis viatoribus, non sit aut sit scientia, utraque pars potest, sane intellecta, dici: et quod non est scientia (scilicet non habet scientiæ rationem perfectam, quia non vere scit, qui non potest resolvere in principia evidentia: et hoc intendit ubicumque hoc innuit); et quod est scientia imperfecta, ratione status præsentis; scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ. Et hoc affirmavit hic littera. Et ne daretur occasio male intelligendi, cum fuisset tantum quæsitum utrum esset scientia, responsum est affirmative cum adversativa subjuncta; ut completa responsio esset cum conditione specificante, et non absolute. Non enim probavit quod est scientia, sed quod est scientia subalternata; ut ex qualitate adjuncta intelligeres imperfectionem quam in statu hoc habet.

X. Quoad secundum vero punctum, de subalternatione, videtur mihi quod de subalternatione simpliciter intendat littera. Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem: tum quia, ut patet ex dictis, subalternatio quoad evidentiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror quod theologia nostra, secundum se, est vere scientia simpliciter subalterna: ut in nobis vero viatoribus, est scientia imperfecte, sed simpliciter subalterna.

Tu autem, novitie, cum disputas, cave ne fallaris, pro eadem accipiens theologiam secundum se, et theologiam *nostram* secundum se. Hæc enim valde differunt. Quoniam theologia secundum se est scientia quam nata est parere deitas secundum se: et hæc est theologia quam Deus de seipso habet. Sed theologia nostra distinguitur, si ly *nostra* demonstret humanam naturam simpliciter, in theologiam beatorum et viatorum. Non oportet autem distinguere, si ly *nostra* demonstret viatores: et sic accipitur in proposito. Hæc tamen potest accipi secundum se, et ut in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc ultimam ex littera, dum in corollario manifeste loquitur de theologia nostra ut in nobis viatoribus, quorum est credere principia; et in conclusione responsiva locutus est de eadem secundum se: convenit siquidem ei secundum se, oriri ex principiis notis secundum se lumine superioris scientiæ, etc.

XI. *Secundum* est quod, quia omnia nostra, translata in Deum, seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur, consequens est et quod scientia ratione evidentiae et certitudinis, non quoad discursus imperfectionem; et quod *subalternare*, non quoad discursu demonstrativo probare principia subalternata, sed quoad evidentiam illorum, et causalitatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam. Ac per hoc, non oportet ex subalternatione quod principia theologiæ nostræ sint conclusiones theologiæ beatorum: sed sat est quod sint propositiones evidentes theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet evidentiam de principiis perspectivæ, sed non eodem modo: et nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theolo-

gales procedunt ex articulis fidei ut principiis non in se evidentibus, sed in scientia Dei et beatorum, consequens est quod habet essentiali conditionem constitutivam scientiæ subalternatæ; et quod est scientia ex continuatione ad scientiam Dei et beatorum; et quod habitus per se principiorum ejus est scientia divina, habitus vero per accidens eorum est fides; et quod non opponitur scientiæ beatæ ex parte objecti nec subjecti, sed secundum evidentiam et inevidentiam negative; et quod sunt compossibiles in eodem subjecto simul. Nec est idem judicium de scientia subalternata et fide. Quoniam lumen divinum absolute est per se ratio formalis hujus notitiæ, inquantum scientifica est: lumen autem divinum *obumbratum* est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, ut dictum est, habitus principiorum horum. Et ideo habitus principiorum non remanebit in patria: scientia autem acquisita ex eis remanebit, juxta illud Hieronymi: *Discamus in terris* etc.

XII. Unde ad rationes in oppositum contra primam partem inductas, singillatim, propter novitios, respondendo dicitur.

Et ad *primum* dicitur, quod Incarnatio, et alia hujusmodi secundum se contingentia, ut subsunt huic scientiæ, sunt necessaria; quemadmodum ut scita a Deo sunt necessaria, ut in quæstione XIV patebit.

Ad *secundum* vero, jam patet quod ista scientia est ex per se notis, idest evidentibus, mediate: et hoc sufficit, juxta illud I *Topic.*: *demonstratio est ex per se notis, vel ex his quæ per illa fidem sumpserunt*. – Habitus quoque per se principiorum hujus scientiæ est altior ipsa; quidquid sit de habitu per accidens, idest fide; quæ dici potest altior scientia quoad adhæSIONem, licet non quoad evidentiam.

Ad *tertium* autem dicitur, quod theologus scit se scire, non conditionaliter, sed *subalterne*: hoc autem non est scire illationes tantum, sed illata ex principiis evidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali inevidentia, nisi quod tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. – Et similiter dicimus quod scientia subalterna, usquequo non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed *inchoatio* virtutis intellectualis: et ideo spectat ad eandem virtutis speciem, scilicet scientiam.

Ad *quartum*, quod est Scoti, negatur antecedens. Quoniam in Sacra Scriptura traduntur demonstrationes virtualiter; et generatur alius habitus a fide, ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quod omnibus assentiamus æque, seu eodem modo. Quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur quod æque assentimus probatis et simpliciter propositis, respondetur: Si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei; sed quoad nos non esset scientia, sed fides; et non solum æque, sed eodem modo assentiremus omnibus. Verum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cetera autem ut ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis et conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis et non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diversitas in sacra doctrina toleratur. Et propterea est scientia non solum in se, sed quoad nos; imperfecta tamen.

Ad *ultimum* autem, jam patet quod non ponimus fidem et scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

XIII. Ad argumenta vero contra secundam partem, respondendo dicitur quod scientia de Deo *adæquata* non potest esse nisi una: *inadæquata* vero potest multiplicari. Talis autem est theologia. – Vel dicatur, et melius, quamvis in idem redeat, quod antecedens est simpliciter falsum. Quoniam ad unitatem scientiæ requiritur et unitas rationis formalis objecti *ut res*, et unitas rationis formalis objecti *ut objectum*, ut in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamvis deitas sit una ratio formalis objecti utriusque theologiæ ut *res* est, alia tamen et alia est ratio formalis ejusdem objecti ut *objectum* est, in utraque theologia. Quoniam Deus ut clare visus objicitur beatis: Deus autem ut revelatus, abstrahendo

a claritate et obumbratione, objicitur theologiæ nostræ absolute sumptæ.

Ad *secundum* dicitur, quod theologia nostra et beatorum non sunt de eisdem veritatibus: prout manifeste patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra.

Et per hæc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest quod subjectum theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subjectum theologiæ beatorum, accipiendo subjectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subjecto ut re et ut objecto: sic enim subjectum est Deus revelatus; revelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte objecti ut res est, additionem talem quis exigit in subjecto subalternatæ, negatur assumptum universaliter; licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur I *Poster.*: sed docetur ibidem quod una scientia non descendit in aliam, nisi subjectum sit sub subjecto simpliciter vel *sic*; quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram, quia formale subjectum ut res est omnino idem utrobique, et ut objectum hujus, est

sub objecto illius.

Ad *reliqua* vero objecta contra secundum punctum, dicitur quod ista scientia dependet a theologia beatorum ut a lumine: et quod sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quod idem sit simul viator et comprehensor: sed sit simul comprehensor, et habens scientiam quam acquisivit in via, alio modo, non solum propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

Ad *ultimum* Durandi, negatur theologales conclusiones non habere *propter quid*, quidquid sit de principiis. Et si idem *propter quid* nos et beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi evidenter, nos autem absque evidentia. At si principia dicatur oportere habere *propter quid*, responsum est quod sufficit quod non sint evidentia in subalternata, sed in subalternante. Et hoc loquendo de *propter quid* proprie: nulla namque est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo *propter quid*.

Et sic patet responsio ad omnia objecta.

ARTICULUS TERTIUS. UTRUM SACRA DOCTRINA SIT UNA SCIENTIA.

Infra art. 4; I *Sent.*, Prol., art. 2, 4.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod sacra doctrina non sit una scientia. Quia secundum Philosophum in I *Poster.*, *una scientia est quæ est unius generis subjecti*. Creator autem et creatura, de quibus in sacra doctrina tractatur, non continentur sub uno genere subjecti. Ergo sacra doctrina non est una scientia.

2. **PRÆTEREA**, in sacra doctrina tractatur de angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum. Hujusmodi autem ad diversas scientias philosophicas pertinent. Igitur sacra doctrina non est una scientia.

SED CONTRA est quod Sacra Scriptura de ea loquitur sicut de una scientia, dicitur enim *Sap. X*, *dedit illi scientiam sanctorum*.

RESPONDEO DICENDUM sacram doctrinam unam scientiam esse. Est enim unitas potentiæ et habitus consideranda secundum objectum, non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem objecti: puta homo, asinus et lapis conveniunt in una formali ratione colorati, quod est objectum visus. Quia igitur sacra scriptura considerat aliqua secundum quod sunt divinitus revelata, secundum quod dictum est, omnia quæcumque

sunt divinitus revelabilia, communicant in una ratione formali objecti hujus scientiæ. Et ideo comprehenduntur sub sacra doctrina sicut sub scientia una.

AD PRIMUM ergo dicendum quod sacra doctrina non determinat de Deo et de creaturis ex æquo: sed de Deo principaliter, et de creaturis secundum quod referuntur ad Deum, ut ad principium vel finem. Unde unitas scientiæ non impeditur.

AD SECUNDUM dicendum quod nihil prohibet inferiores potentias vel habitus diversificari circa illas materias, quæ communiter cadunt sub una potentia vel habitu superiori: quia superior potentia vel habitus respicit objectum sub universaliori ratione formali. Sicut objectum sensus communis est sensibile, quod comprehendit sub se visibile et audibile: unde sensus communis, cum sit una potentia, extendit se ad omnia objecta quinque sensuum. Et similiter ea quæ in diversis scientiis philosophicis tractantur, potest sacra doctrina, una existens, considerare sub una ratione, inquantum scilicet sunt divinitus revelabilia: ut sic sacra doctrina sit velut quædam impressio divinæ scientiæ, quæ est una et simplex omnium.

Commentaria Cardinalis Cajetani

In titulo nota duos terminos, scilicet subjectum et prædicatum: ly enim *sacra doctrina* sumitur pro tota scientia theologica; ly *una* supponit pro unitate specifica speciei specialissimæ. Et adverte caute quod hic non quæritur utrum sit una simplex qualitas, sed utrum sit una scientia secundum speciem; quidquid sit de modo unitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit una unitate simplicitatis, an unitate ordinis, etc. Nihil enim refert ad propositum quid quisque sentiat. Sat est hic discutere an theologia sit scientia una secundum speciem specialissimam; an non, sed sit divisibilis in multas species; et, ut mathematica dividitur in geometriam, arithmetica etc., ita hæc dividatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

II. In corpore est una conclusio, responsiva quæsito affirmative: Sacra doctrina est scientia una. — Probatur. Unitas potentiæ et habitus est secundum unitatem rationis formalis objecti: ergo sacra doctrina est scientia una.

Antecedens declaratur in potentia visiva et ratione formali sui objecti. — Consequentia vero probatur. Omnia considerata in sacra doctrina, communicant in una ratione formali objecti hujus scientiæ, scilicet lumine divinæ revelationis: ergo.

III. Ad evidentiam hujus rationis, nota duplicem esse rationem formalem objecti in scientia: alteram objecti ut *res*, alteram objecti ut *objectum*; vel alteram ut *quæ*, alteram ut *sub qua*. Ratio formalis objecti ut *res*, seu *quæ*, est ratio rei objectæ quæ primo termi-

nat actum illius habitus, et ex qua fluunt passiones illius subjecti, et quæ est medium in prima demonstratione; ut entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, et mobilitas in naturali. Ratio autem formalis objecti ut objectum, vel *sub qua*, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi et definiendi: puta sine omni materia in metaphysica, cum materia intelligibili tantum in mathematica, et cum materia sensibili, non tamen hac, in naturali.

IV. Necessitas autem, qualitas et distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare objectum scientiæ. Oportet enim quod formaliter sit talis *res*, taliter *scibilis*. Et ideo oportet quod habeat et rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, et rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse scibili; ut sic reponatur et in genere rerum et in genere scibilium; quemadmodum objectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub *passibili qualitate* et sub *sensibili*. Aliæ namque sunt differentiæ et species passibilis qualitatis, et aliæ sensibilis. Illius enim sunt species color, sonus, odor, etc.: istius vero species sunt visibile, audibile, odorabile. Illius differentiæ sunt constitutivæ rerum objectarum: istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus objectis. Illæ rursus constituunt subjecta, istæ passiones, juxta illud II *de Anima*, ubi visibile prædicatum *secundi modi per se*, seu passio, ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio et multiplicatio non attenditur secundum quamcumque divisionem sensibilis qualitatis, sed solum secundum illam in illa quinque, ex quibus fluit divisio per se sensibilis in eo quod sensibile (per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis, puta taliter immutativum esse sensus, etc.), quoniam sensus dicitur dividi secundum divisionem sensibilis in quantum sensibile: ita objectum scientiæ est in genere entis et in genere speculabilis, ita quod hæc duo genera aliis et aliis differentiis propriis dividuntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt constitutivæ entium in suis generibus realibus, sicut *esse per se* constituit substantiam, et *esse in alio* accidens, etc.: speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Unde illæ intrinsece constituunt subjecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem et speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis divisio diversificat habitus speculativos, quæ infert propriam divisionem speculabilis ut speculabile est, per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diversitatem modi abstrahendi a materia sumuntur VI *Metaphys.* Ita quod primo dividitur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, et mobilitatem, et deitatem. Et ex hac fluit alia divisio *scibilis*, in scibile per lumen metaphysicale, idest medium illustratum per abstractionem ab omni materia; et per lumen mathematicum, idest medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili; et per lumen physicum obumbratum, idest medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum; et per lumen divinum, idest medium divino lumine fulgens, quod *scibile theologicum* constituit.

V. Habet igitur objectum scientiæ duplicem rationem formalem: alteram quidditativam sibi ut res est; alteram denominativam sui simpliciter, quidditativam autem sibi ut est sub genere scibilis; quod est esse sub genere objecti, quoniam scibile species est objecti. Et ideo dictum est quod altera est objecti ut objectum est. Et quoniam, quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis ut sic, ita scientia dividitur secundum divisionem scibilis ut sic; ita quod ubi est una species specialissima scibilis, ibi oportet esse unam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu et sensibili accidit; et ubi plures differentiæ scibilis ut sic reperiuntur, diversas oportet scientiæ species ponere: et si his adjunxeris quod differentiæ scibilis ut sic, sunt ipsæ rationes formales objecti scibilis ut objectum est: de necessitate sequitur quod unitas et diversitas specifica scientiarum attendantur penes unitatem et diversitatem rationum formalium objectorum ut objecta sunt; vel, quod idem est, rationum formalium *sub quibus* res sciuntur. – Et hoc est quod in littera dicitur, dum ratio quare theologia sit una scientia, assignatur ex unitate rationis formalis *sub qua*, seu objecti ut objectum, idest luminis divinæ revelationis: omnia enim dicuntur considerari in theologia in quantum sunt divi-

nitus revelabilia. Et sic patet vis et sensus rationis allatæ in littera.

VI. Circa hanc rationem sic expositam, occurrit triplex dubium: *primum* circa ipsam rationem; *secundum* circa antecedens; *tertium* circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt singillatim absolvenda, ordine proposito.

Circa *rationem* igitur litteræ dubium occurrit, quia in æquivocationem cecidit. Quoniam in antecedente loquitur de ratione formali objecti ut res est (ut patet ex ejus probatione in visu: assumitur namque coloris ratio pro ratione formali visibilis; coloris autem ratio est ratio formalis visibilis in quantum res, ut patet): probatio vero consequentiæ loquitur de ratione formali objecti ut objectum est; quoniam revelabilitatem subsumit esse rationem formalem objecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquivocatio, sub ratione formali objecti ut res subsumendo rationem formalem objecti ut objectum.

VII. Ad hoc dicitur, negando assumptum. Quoniam antecedens supponit indistincte pro ratione formali objecti sive ut res, sive ut objectum: quamvis sit manifestatum quoad rationem formalem objecti ut res; tum quia notior est; tum quia convertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, ut subjectum et passio, ut dictum est. Et propterea absque æquivocatione subsumi potuit de ratione formali objecti ut objectum est, scilicet revelabilitate.

Et merito magis ratio objecti ut objectum subsumpta est, quam ratio objecti ut res. Tum quia ratio objecti theologi ut res, adhuc non est assignata, sed in articulo 7 discutienda erat: alia vero est assignata et in 1 et in 2 articulo. Tum quia ratio illius ut res, non infert speciem specialissimam objecti ut sic, et consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, ut nunc nunc patebit: et sic non habuisset intentum suum.

VIII. Sed contra responsionem insurgit major difficultas. Quoniam si verum est quod ratio formalis objecti ut res, et ratio ejus ut objectum, se habent ut subjectum et passio convertibiliter, ut præfata responsio sustinet, et prius est dictum; sequitur quod theologia beatorum et nostra conveniant in una ratione formali objecti ut objectum est, et consequenter sint una scientia secundum speciem specialissimam. Et consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, ut ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. – Probatur sequela sic. Istæ theologiæ conveniunt in ratione formali objecti ut res, quia deitas est ratio formalis utroque: ergo in ratione formali objecti ut objectum. Patet consequentia. Quia illæ duæ rationes formales convertibiliter se inferunt, ut subjectum et passio, secundum dicta: oportet enim convenientia in unitate subjecti, quod conveniant in unitate passionis illius, quoniam inseparabilis est passio a subjecto.

IX. Ad hoc dicitur, quod illa propositio, scilicet: *ratio formalis objecti ut res, et ratio ejus ut objectum, sunt convertibiles* etc, verissima est, sane intellecta, scilicet de ratione formali objecti ut sic *adæquata* rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali objecti ut objectum *inadæquata* rationi formali objecti ut res (si contingit aliquod objectum habere rationem inadæquatam): quoniam inadæquatam non oportet converti cum ratione rei; sed inferre quidem illam, et non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito. Quia deitati respondet una tantum ratio formalis adæquata objecti ut objectum est, et hæc est lumen divinum: sed illa ratio formalis non est una specie, sed genere; et dividitur in lumen divinum *evidens*, et lumen divinum *revelans* (abstrahendo ab evidentia et inevidentia), et lumen divinum *inevidens*. Et primum est ratio *sub qua* theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea, cum unitate rationis formalis objecti ut res, stat diversitas specifica rationum formalium objecti illius ut objectum; et consequenter diversitas specifica habituum. Et ideo, quamvis deitas convertatur cum illa ratione adæquata, et mutuo se inferant, non tamen convertitur cum aliqua specie illius. Et consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur a singulis. Valet enim: *Deus sub ratione deitatis est objectum talis scientiæ, ergo sub lumine divino*, et e converso: sed non valet, *ergo sub lumine evidenti*; aut, *ergo sub lumine revelationis*, etc.

X. Et ut scias radicem responsionis hujus, adverte quod, licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant convertibili-

ter ut subjectum et passio, non tamen convertibiliter se habent in gradu unitatis; ita quod, si altera una est unitate specifica specialissime, altera quoque sit sic una; et si altera est una genere, quod reliqua quoque sit una generice. Imo totum oppositum in pluribus apparet. Nam in objecto metaphysicæ, ratio entis est una minus quam genere: et tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio a materia sensibili et intelligibili, est una secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria et arithmetica, quarum subjecta habent unitatem genericam ut res, et speciei atomæ ut objecta. Et per oppositum, quandoque ratio rei est una secundum speciem atomam, et ratio objecti ut sic est una secundum genus; ut in proposito contingit de deitate et lumine divino. Et merito opposito modo objectum theologiæ se habet ad objecta prædictarum scientiarum: quia objectum formale ut res est, infinitum est. Consonat quippe rationi ut rei species infinita excedat species objecti finitas, quamvis adæquetur generi.

XI. Posset quoque dici quod ratio formalis objecti dupliciter assignatur: scilicet ex parte objecti, et hæc convertibiliter se habet ad rationem rei; vel ex parte defectivæ potentiæ, et hæc non convertitur, sed infert rationem formalem rei, et non infertur ab illa. Sic autem est in proposito. Quia deitas et lumen divinum convertuntur: sed deitas et lumen divinum *sic*, non convertuntur; sed tale lumen infert et claudit in se deitatem, non autem e converso. Et ideo licitum fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumen revelationis: quoniam in hoc clauditur illa.

XII. Circa *antecedens* est dubium, habens campum valde magnum, de unitate et diversitate habitus et potentiæ ex objecto: et propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hic, quod antecedens illud ex II *de Anima* habetur, ubi potentiæ per actus, et actus per objecta distingui dicuntur: idem est enim de actu et habitu iudicium quoad hoc.

XIII. Circa *propositionem assumptam* in probatione consequentiæ, scilicet: *omnia considerata in sacra doctrina conveniunt in una ratione formali, idest revelabilitate divina*, dupliciter dubitatur: primo contra ipsam in se; secundo contra ipsam ut applicatur ad inferendum unitatem specificam theologiæ.

Contra ipsam quidem in se, arguit Albertus Magnus in I libro *Summæ suæ Theologiæ*. Revelabilitas nihil ponit in re revelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit

aliquid in objecto cuius est ratio. – Deinde arguit Aureolus. Lumen divinum se habet ad theologiam ut intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis. – Præterea, Deus se habet ut præceptor: ergo sua revelatio non est ratio formalis.

Contra ipsam autem ut infert unitatem scientiæ, arguit Aureolus. Si Deus revelaret simul philosophiam et geometriam, non propterea esset una scientia: ergo ex unitate revelationis non sequitur unitas scientiæ, etc.

XIV. Pro evidentia responsionum ad has objectiones, ultra prædicta, scito quod lumen divinæ revelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primo, ut *infundens ad infusum*, seu causa efficiens ad effectum. Et sic non dat unitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias, quantumcumque diversas, infundere. Alio modo, ut *ratio seu modus cognoscendi objecti*, sub quo, seu qua, attingatur res revelata a cognoscente. Et sic dat unitatem scientiæ. Et quamvis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere. Si enim Deus revelaret mihi geometriam, non propterea revelatio esset ratio *sub qua* objecti geometriæ meæ: quoniam ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alii geometræ scirent. Sed in theologia concurrit utraque comparatio: quoniam et hæc scientia non nisi per infusionem habita est; et res scitæ in ea omnes attinguntur, et eis assentitur, ut subsunt divino lumini, ut modo cognoscibilitatis earum. Et propterea unitas theologiæ infertur in littera ex unitate divini luminis, non ut infundens est, sed ut est ratio formalis *sub qua*, modo superius exposito.

XV. Et ex his patet facile responsio ad objecta. Nam ratio Alberti æquivocat de ratione objecti, ex conditionibus rationis formalis objecti ut res, excludendo rationem formalem objecti ut objectum, etc. – Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen divinum se habet ut intellectus agens, sed non tantum; sed etiam ut ratio formalis objecti ut objectum est. – Secunda vero eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solum est infusio, sed ratio rei infusæ *sub qua*. Et rursus, falsum est quod ab uno præceptore ut sic, possint plures scientiæ provenire.

Ad ultimum autem Aureoli, jam patet quod consequentia nihil valet: quia lumen divinum, infundendo physicam simul et mathematicam, non concurrit ut ratio objecti ut objectum est, sed ut infundens tantum, etc.

ARTICULUS QUARTUS. UTRUM SACRA DOCTRINA SIT SCIENTIA PRACTICA.

I Sent., Prol., art. 3, quæ 1.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod sacra doctrina sit scientia practica. *Finis enim practicæ est operatio*, secundum Philosophum in II *Metaphys.* Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secundum illud *Jac. I: estote factores verbi, et non auditores tantum*. Ergo sacra doctrina est practica scientia.

2. PRÆTEREA, sacra doctrina dividitur per legem veterem et novam. Lex autem pertinet ad scientiam moralem, quæ est scientia practica. Ergo sacra doctrina est scientia practica.

SED CONTRA, omnis scientia practica est de rebus operabilibus ab homine; ut moralis de actibus hominum, et ædificativa de ædificiis. Sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera.

Non ergo est scientia practica, sed magis speculativa.

RESPONDEO DICENDUM quod sacra doctrina, ut dictum est, una existens, se extendit ad ea quæ pertinent ad diversas scientias philosophicas, propter rationem formalem quam in diversis attendit: scilicet prout sunt divino lumine cognoscibilia. Unde licet in scientiis philosophicis alia sit speculativa et alia practica, sacra tamen doctrina comprehendit sub se utramque; sicut et Deus eadem scientia se cognoscit, et ea quæ facit.

Magis tamen est speculativa quam practica: quia principaliter agit de rebus divinis quam de actibus humanis; de quibus agit secundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo consistit.

Et per hoc patet responsio AD OBJECTA.

Index

hujus tomi IV

Prologus.....7

Qu. I- De sacra doctrina, qualis sit, et ad quæ se extendat.....8

- Art. 1- Utrum sit necessarium, præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.....8
- Art. 2- Utrum sacra doctrina sit scientia.....10
- Art. 3- Utrum sacra doctrina sit una scientia.....13
- Art. 4- Utrum sacra doctrina sit scientia practica.....15
- Art. 5- Utrum sacra doctrina sit dignior aliis scientiis.....17
- Art. 6- Utrum hæc doctrina sit sapientia.....18
- Art. 7- Utrum Deus sit subjectum hujus scientiæ.....19
- Art. 8- Utrum hæc doctrina sit argumentativa.....22
- Art. 9- Utrum Sacra Scriptura debeat uti metaphoris.....24
- Art. 10- Utrum Sacra Scriptura sub una littera habeat plures sensus.....25

Qu. II- De Deo, an Deus sit.....28

- Art. 1- Utrum Deum esse sit per se notum.....28
- Art. 2- Utrum Deum esse sit demonstrabile.....30
- Art. 3- Utrum Deus sit.....31

Qu. III- De Dei simplicitate.....35

- Art. 1- Utrum Deus sit corpus.....35
- Art. 2- Utrum in Deo sit compositio formæ et materiæ.....37
- Art. 3- Utrum sit idem Deus quod sua essentia vel natura.....39
- Art. 4- Utrum in Deo sit idem essentia et esse.....41
- Art. 5- Utrum Deus sit in genere aliquo.....42
- Art. 6- Utrum in Deo sint aliqua accidentia.....44
- Art. 7- Utrum Deus sit omnino simplex.....45
- Art. 8- Utrum Deus in compositionem aliorum veniat.....46

Qu. IV- De Dei perfectione.....49

- Art. 1- Utrum Deus sit perfectus.....49
- Art. 2- Utrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.....50
- Art. 3- Utrum aliqua creatura possit esse similis Deo.....52

Qu. V- De bono in communi.....54

- Art. 1- Utrum bonum differat secundum rem ab ente.....54
- Art. 2- Utrum bonum secundum rationem sit prius quam ens.....55
- Art. 3- Utrum omne ens sit bonum.....57
- Art. 4- Utrum bonum habeat rationem causæ finalis.....58
- Art. 5- Utrum ratio boni consistat in modo, specie et ordine.....60
- Art. 6- Utrum convenienter dividatur bonum per honestum, utile et delectabile.....62

Qu. VI- De bonitate Dei.....63

- Art. 1- Utrum esse bonum Deo conveniat.....63
- Art. 2- Utrum Deus sit summum bonum.....63
- Art. 3- Utrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.....64
- Art. 4- Utrum omnia sint bona bonitate divina.....66

Qu. VII- De infinitate Dei.....68

- Art. 1- Utrum Deus sit infinitus.....68
- Art. 2- Utrum aliquid aliud quam Deus possit esse infinitum per essentiam.....70

- Art. 3- Utrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.....71

- Art. 4- Utrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.....74

Qu. VIII- De existentia Dei in rebus.....78

- Art. 1- Utrum Deus sit in omnibus rebus.....78
- Art. 2- Utrum Deus sit ubique.....81
- Art. 3- Utrum Deus sit ubique per essentiam, præsentiam et potentiam.....82
- Art. 4- Utrum esse ubique sit proprium Dei.....83

Qu. IX- De Dei immutabilitate.....85

- Art. 1- Utrum Deus sit omnino immutabilis.....85
- Art. 2- Utrum esse immutabile sit Dei proprium.....86

Qu. X- De Dei æternitate.....89

- Art. 1- Utrum convenienter definiatur æternitas, quod est interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio.....89
- Art. 2- Utrum Deus sit æternus.....91
- Art. 3- Utrum esse æternum sit proprius Dei.....92
- Art. 4- Utrum æternitas differat a tempore.....93
- Art. 5- De differentia ævi et temporis.....94
- Art. 6- Utrum sit unum ævum tantum.....98

Qu. XI- De unitate Dei.....101

- Art. 1- Utrum unum addat aliquid supra ens.....101
- Art. 2- Utrum unum et multa opponantur.....103
- Art. 3- Utrum Deus sit unus.....104
- Art. 4- Utrum Deus sit maxime unus.....105

Qu. XII- Quomodo Deus a nobis cognoscatur.....107

- Art. 1- Utrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.....107
- Art. 2- Utrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.....109
- Art. 3- Utrum essentia Dei videri possit oculis corporalibus.....112
- Art. 4- Utrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia divinam essentiam videre possit.....112
- Art. 5- Utrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.....115
- Art. 6- Utrum videntium essentiam Dei unus alio perfectius videat.....118
- Art. 7- Utrum videntes Deum per essentiam ipsum comprehendant.....119
- Art. 8- Utrum videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant.....120
- Art. 9- Utrum ea quæ videntur in Deo a videntibus divinam essentiam per aliquas similitudines videantur.....123
- Art. 10- Utrum videntes Deum per essentiam simul videant omnia quæ in ipso vident.....124
- Art. 11- Utrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.....125
- Art. 12- Utrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.....127
- Art. 13- Utrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei quam ea quæ habetur per rationem naturalem.....128

Qu. XIII- De nominibus Dei.....130

Art. 1- Utrum aliquod nomen Deo conveniat.....	130
Art. 2- Utrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.....	132
Art. 3- Utrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.....	133
Art. 4- Utrum nomina dicta de Deo sint nomina synonyma.....	135
Art. 5- Utrum ea quæ de Deo dicuntur et creaturis, univoce dicantur de ipsis.....	136
Art. 6- Utrum nomina per prius dicantur de creaturis quam de Deo.....	140
Art. 7- Utrum nomina quæ important relationem ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.....	142
Art. 8- Utrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ.....	147
Art. 9- Utrum hoc nomen Deus sit communicabile.....	148
Art. 10- Utrum hoc nomen Deus univoce dicatur de Deo per participationem, secundum naturam, et secundum opinionem.....	150
Art. 11- Utrum hoc nomen qui est sit maxime nomen Dei proprium.....	151
Art. 12- Utrum propositiones affirmativæ possint formari de Deo.....	153

Qu. XIV- De scientia Dei.....155

Art. 1- Utrum in Deo sit scientia.....	155
Art. 2- Utrum Deus intelligat se.....	157
Art. 3- Utrum Deus comprehendat seipsum.....	158
Art. 4- Utrum ipsum intelligere Dei sit ejus substantia.....	159
Art. 5- Utrum Deus cognoscat alia a se.....	160
Art. 6- Utrum Deus cognoscat alia a se propria cognitione.....	163
Art. 7- Utrum scientia Dei sit discursiva.....	166
Art. 8- Utrum scientia Dei sit causa rerum.....	167
Art. 9- Utrum Deus habeat scientiam non entium.....	169
Art. 10- Utrum Deus cognoscat mala.....	170
Art. 11- Utrum Deus cognoscat singularia.....	171
Art. 12- Utrum Deus possit cognoscere infinita.....	172
Art. 13- Utrum scientia Dei sit futurorum contingentium.....	173
Art. 14- Utrum Deus cognoscat enuntiabilia.....	181
Art. 15- Utrum scientia Dei sit variabilis.....	182
Art. 16- Utrum Deus de rebus habeat scientiam speculativam.....	183

Qu. XV- De ideis.....186

Art. 1- Utrum ideæ sint.....	186
Art. 2- Utrum sint plures ideæ.....	188
Art. 3- Utrum omnium quæ cognoscit Deus, sint ideæ.....	190

Qu. XVI- De veritate.....192

Art. 1- Utrum veritas sit tantum in intellectu.....	192
Art. 2- Utrum veritas sit in intellectu componente et dividente.....	193
Art. 3- Utrum verum et ens convertantur.....	195
Art. 4- Utrum bonum secundum rationem sit prius quam verum.....	196
Art. 5- Utrum Deus sit veritas.....	197
Art. 6- Utrum sit una sola veritas, secundum quam omnia sunt vera.....	198
Art. 7- Utrum veritas creata sit æterna.....	200
Art. 8- Utrum veritas sit immutabilis.....	201

Qu. XVII- De falsitate.....203

Art. 1- Utrum falsitas sit in rebus.....	203
Art. 2- Utrum in sensu sit falsitas.....	204
Art. 3- Utrum falsitas sit in intellectu.....	205
Art. 4- Utrum verum et falsum sint contraria.....	207

Qu. XVIII- De vita Dei.....210

Art. 1- Utrum omnium naturalium rerum sit vivere.....	210
Art. 2- Utrum vita sit quædam operatio.....	211
Art. 3- Utrum Deo conveniat vita.....	212
Art. 4- Utrum omnia sint vita in Deo.....	214

Qu. XIX- De voluntate Dei.....216

Art. 1- Utrum in Deo sit voluntas.....	216
Art. 2- Utrum Deus velit alia a se.....	218
Art. 3- Utrum quidquid Deus vult, ex necessitate velit.....	219
Art. 4- Utrum voluntas Dei sit causa rerum.....	222
Art. 5- Utrum voluntatis divinæ sit assignare aliquam causam.....	223
Art. 6- Utrum voluntas Dei semper impleatur.....	225
Art. 7- Utrum voluntas Dei sit mutabilis.....	227
Art. 8- Utrum voluntas dei necessitatem rebus volitis imponat.....	228
Art. 9- Utrum voluntas dei sit malorum.....	231
Art. 10- Utrum Deus habeat liberum arbitrium.....	232
Art. 11- Utrum sit distinguenda in Deo voluntas signi.....	233
Art. 12- Utrum convenienter circa divinam voluntatem ponantur quinque signa.....	234

Qu. XX- De amore Dei.....236

Art. 1- Utrum amor sit in Deo.....	236
Art. 2- Utrum Deus omnia amet.....	237
Art. 3- Utrum Deus æqualiter diligat omnia.....	238
Art. 4- An Deus semper magis diligat meliora.....	239

Qu. XXI- De justitia et misericordia Dei.....241

Art. 1- Utrum in Deo sit justitia.....	241
Art. 2- Utrum justitia Dei sit veritas.....	242
Art. 3- Utrum misericordia competat Deo.....	243
Art. 4- Utrum in omnibus operibus Dei sit misericordia et justitia.....	244

Qu. XXII- De providentia Dei.....246

Art. 1- Utrum providentia Deo conveniat.....	246
Art. 2- Utrum omnia sint subjecta divinæ providentiæ.....	247
Art. 3- Utrum Deus immediate omnibus provideat.....	250
Art. 4- Utrum providentia rebus provisus necessitatem imponat.....	251

Qu. XXIII- De prædestinatione.....253

Art. 1- Utrum homines prædestinentur a Deo.....	253
Art. 2- Utrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinatione.....	254
Art. 3- Utrum Deus aliquem hominem reprobet.....	255
Art. 4- Utrum prædestinati eligantur a Deo.....	256
Art. 5- Utrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis.....	257
Art. 6- Utrum prædestinatio sit certa.....	262
Art. 7- Utrum numerus prædestinatorum sit certus.....	263
Art. 8- Utrum prædestinatio possit juvari precibus sanctorum.....	265

Qu. XXIV- De libro vitæ.....267

Art. 1- Utrum liber vitæ sit idem quod prædestinatio.....	267
Art. 2- Utrum liber vitæ sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.....	268

Art. 3- Utrum aliquis deleatur de libro vitæ.....	268
Qu. XXV- De divina potentia.....	271
Art. 1- Utrum in Deo sit potentia.....	271
Art. 2- Utrum potentia Dei sit infinita.....	272
Art. 3- Utrum Deus sit omnipotens.....	273
Art. 4- Utrum Deus possit facere quod præterita non fuerint.....	276
Art. 5- Utrum Deus possit facere quæ non facit.....	277
Art. 6- Utrum Deus possit meliora facere ea quæ facit	278
Qu. XXVI- De divina beatitudine.....	281
Art. 1- Utrum beatitudo Deo competat.....	281
Art. 2- Utrum Deus dicatur beatus secundum intellectum.....	281
Art. 3- Utrum Deus sit beatitudo cujuslibet beati.....	283
Art. 4- Utrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.....	283
Qu. XXVII- De processione divinarum Personarum.....	285
Art. 1- Utrum processio sit in Divinis.....	285
Art. 2- Utrum aliqua processio in Divinis generatio dici possit.....	289
Art. 3- Utrum sit in Divinis alia processio a generatione Verbi.....	290
Art. 4- Utrum processio amoris in Divinis sit generatio	292
Art. 5- Utrum sint plures processioness in Divinis quam duæ.....	295
Qu. XXVIII- De relationibus divinis.....	297
Art. 1- Utrum in Deo sint aliquæ relationes reales.....	297
Art. 2- Utrum relatio in Deo sit idem quod sua essentia.....	299
Art. 3- Utrum relationes quæ sunt in Deo, realiter ab invicem distinguantur.....	302
Art. 4- Utrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio et processio.	303
Qu. XXIX- De Personis divinis.....	306
Art. 1- De definitione personæ.....	306
Art. 2- Utrum persona sit idem quod hypostasis, substantia et essentia.....	308
Art. 3- Utrum nomen personæ sit ponendum in divinis.....	309
Art. 4- Utrum hoc nomen persona significet relationem.....	311
Qu. XXX- De pluralitate Personarum in divinis.....	314
Art. 1- Utrum sit ponere plures personas in divinis.....	314
Art. 2- Utrum in Deo sint plures personæ quam tres..	315
Art. 3- Utrum termini numerales ponant aliquid in divinis.....	317
Art. 4- Utrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.....	318
Qu. XXXI- De his quæ ad unitatem vel pluralitatem pertinent in Divinis.....	320
Art. 1- Utrum sit Trinitas in Divinis.....	320
Art. 2- Utrum Filius sit alius a Patre.....	321
Art. 3- Utrum dictio exclusiva solus sit addenda termino essentiali in divinis.....	322
Art. 4- Utrum dictio exclusiva possit adjungi termino personali.....	323

Qu. XXXII- De divinarum personarum cognitione. 325
Art. 1- Utrum Trinitas divinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.....
Art. 2- Utrum sint ponendæ notiones in Divinis.....
Art. 3- Utrum sint quinque notiones.....
Art. 4- Utrum liceat contrarie opinari de notionibus....
Qu. XXXIII- De Persona Patris.....
Art. 1- Utrum competat Patri esse principium.....
Art. 2- Utrum hoc nomen Pater sit nomen proprie divinæ personæ.....
Art. 3- Utrum hoc nomen Pater dicatur in divinis per prius secundum quod personaliter sumitur.....
Art. 4- Utrum esse ingenum sit Patri proprium.....
Qu. XXXIV- De Persona Filii.....
Art. 1- Utrum Verbum in divinis sit nomen personale..
Art. 2- Utrum Verbum sit proprium nomen Filii.....
Art. 3- Utrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam.....
Qu. XXXV- De Imagine.....
Art. 1- Utrum Imago in divinis dicatur personaliter.....
Art. 2- Utrum nomen Imaginis sit proprium Filii.....
Qu. XXXVI- De persona Spiritus Sancti.....
Art. 1- Utrum hoc nomen Spiritus Sanctus sit proprium nomen alicujus divinæ Personæ.....
Art. 2- Utrum Spiritus Sanctus procedat a Filio.....
Art. 3- Utrum Spiritus Sanctus procedat a Patre per Filium.....
Art. 4- Utrum Pater et Filius sint unum principium Spiritus Sancti.....
Qu. XXXVII- De nomine Spiritus Sancti quod est Amor.....
Art. 1- Utrum Amor sit proprium nomen Spiritus Sancti.....
Art. 2- Utrum Pater et Filius diligant se Spiritu Sancto. 362
Qu. XXXVIII- De nomine Spiritus Sancti quod est Donum.....
Art. 1- Utrum Donum sit nomen personale.....
Art. 2- Utrum Donum sit proprium nomen Spiritus Sancti.....
Qu. XXXIX- De Personis ad essentiam relatis.....
Art. 1- Utrum in divinis essentia sit idem quod Persona.....
Art. 2- Utrum sit dicendum tres Personas esse unius essentiæ.....
Art. 3- Utrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus Personis.....
Art. 4- Utrum nomina essentialia concreta possint supponere pro Persona.....
Art. 5- Utrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro Persona.....
Art. 6- Utrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.....
Art. 7- Utrum nomina essentialia sint approprianda Personis.....
Art. 8- Utrum convenienter a sacris Doctoribus sint essentialia Personis attributa.....
Qu. XL- De Personis in comparatione ad relationes

sive proprietates.....382

- Art. 1- Utrum relatio sit idem quod persona.....382
Art. 2- Utrum personæ distinguantur per relationes.....383
Art. 3- Utrum, abstractis per intellectum relationibus a Personis, adhuc remaneant hypostases.....384
Art. 4- Utrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.....388

Qu. XLI- De Personis in comparatione ad actus notionales.....391

- Art. 1- Utrum actus notionales sint attribuendi Personis.....391
Art. 2- Utrum actus notionales sint voluntarii.....392
Art. 3- Utrum actus notionales sint de aliquo.....396
Art. 4- Utrum in divinis sit potentia respectu actuum notionalium.....398
Art. 5- Utrum potentia generandi significet relationem, et non essentiam.....399
Art. 6- Utrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.....401

Qu. XLII- De æqualitate et similitudine divinarum Personarum ad invicem.....404

- Art. 1- Utrum æqualitas locum habeat in divinis.....404
Art. 2- Utrum Persona procedens sit coæterna suo principio, ut Filius Patri.....406
Art. 3- Utrum in divinis Personis sit ordo naturæ.....408
Art. 4- Utrum Filius sit æqualis Patri secundum magnitudinem.....409
Art. 5- Utrum Filius sit in Patre, et e converso.....410
Art. 6- Utrum Filius sit æqualis Patri secundum potentiam.....411

Qu. XLIII- De missione divinarum Personarum.....413

- Art. 1- Utrum alicui Personæ divinæ conveniat mitti...413
Art. 2- Utrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.....414
Art. 3- Utrum missio invisibilis divinæ personæ sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis.....415
Art. 4- Utrum Patri conveniat mitti.....416
Art. 5- Utrum Filio conveniat invisibiliter mitti.....417
Art. 6- Utrum missio invisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.....418
Art. 7- Utrum Spiritui Sancto conveniat visibiliter mitti.....419
Art. 8- Utrum nulla Persona divina mittatur nisi ab ea a qua procedit æternaliter.....421

Qu. XLIV- De processione creaturarum a Deo, et de omnium entium prima causa.....422

- Art. 1- Utrum sit necessarium omne ens esse creatum a Deo.....422
Art. 2- Utrum materia prima sit creata a Deo.....424
Art. 3- Utrum causa exemplaris sit aliquid præter Deum.....428
Art. 4- Utrum Deus sit causa finalis omnium.....428

Qu. XLV- De modo emanationis rerum a primo principio.....430

- Art. 1- Utrum creare sit ex nihilo aliquid facere.....430
Art. 2- Utrum Deus possit aliquid creare.....431
Art. 3- Utrum creatio sit aliquid in creatura.....432
Art. 4- Utrum creari sit proprium compositorum et subistentium.....433
Art. 5- Utrum solius Dei sit creare.....434
Art. 6- Utrum creari sit proprium alicujus Personæ.....439
Art. 7- Utrum in creaturis sit necesse inveniri vestigium Trinitatis.....440
Art. 8- Utrum creatio admisceatur in operibus naturæ et artis.....441

Qu. XLVI- De principio durationis rerum creaturarum.....444

- Art. 1- Utrum universitas creaturarum semper fuerit...444
Art. 2- Utrum mundum incœpisse sit articulus Fidei...446
Art. 3- Utrum creatio rerum fuerit in principio temporis.....449

Qu. XLVII- De distinctione rerum in communi.....450

- Art. 1- Utrum rerum multitudo et distinctio sit a Deo...450
Art. 2- Utrum inæqualitas rerum sit a Deo.....451
Art. 3 ed. Cas.- Utrum in creaturis sit ordo agentium...453
Art. 3- Utrum sit unus mundus tantum.....453

Qu. XLVIII- De distinctione rerum in speciali.....455

- Art. 1- Utrum malum sit natura quædam.....455
Art. 2- Utrum malum inveniatur in rebus.....456
Art. 3- Utrum malum sit in bono sicut in subjecto.....457
Art. 4- Utrum malum corrumpat totum bonum.....458
Art. 5- Utrum malum sufficienter dividatur per pœnam et culpam.....460
Art. 6- Utrum habeat plus de ratione mali pœna quam culpa.....461

Qu. XLIX- De causa mali.....463

- Art. 1- Utrum bonum possit esse causa mali.....463
Art. 2- Utrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali.....464
Art. 3- Utrum sit unum summum malum, quod sit causa omnis mali.....466

Achevé d'imprimer aux Pays-Bas
par Pumbo.fr,
le 10 février 2023,
en la fête de sainte Scholastique

Dépôt légal : février 2023
ISSN : 2681-6954 (LEO n°1)